

Vojtěchova mučednická smrt

Svatý Vojtěch (kolem 956 – 23. dubna 997): evropský světec – orientační bod evropské identity*

Prof. Dr. phil. h. c. Hans Hermann Henrix

Úvod

Evropa hledá svou identitu. Platí to jak z politického, tak z náboženského hlediska. Z politického hlediska je možno říci, že po rozšíření Evropské unie o státy jihovýchodní Evropy a vzhledem k probíhající diskuzi o možném vstupu Turecka do Evropské unie je sjednocující se kontinent postaven před zásadní kulturní a náboženské výzvy. Evropský kontinent prožívá proces dalekosáhlé přeměny, o kterém se na jedné straně diskutuje v duchu teze o islamizaci Evropy a na druhé straně je vznášen protiargument, že muslimští přistěhovalci se evropskými standardy řídí více, než se má obecně za to, a že ve skutečnosti sociální problémy spojené s transformací jsou interpretovány jako problémy náboženské.

Z náboženského hlediska je důležité, že Evropa byla na konci druhého tisíciletí křesťanského letopočtu svědkem významného pontifikátu v katolické církvi. Papež Jan Pavel II. započal při příležitosti konce tisíciletí proces očišťování svědomí. Ten nechápal pouze jako symbolické ohlednutí, ale snažil se, aby začátek nového tisíciletí provázelo silné vědomí odpovědnosti.¹ V rámci tohoto dvojího kontextu hledání evropské identity si musíme položit otázku, zda se mnich, misionář a biskup z období raného středověku může stát orientačním bodem evropské identity.

*Fotografie zařazené do textu byly převzaty z knihy Sv. Vojtěch - život a smrt mučedníka, Tomáš Sekyrka/Stanislav Boloňský/Petr Janžura, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997. Děkujeme fotografovi a autorovi Petru Janžurovi za to, že nám umožnil jeho fotografie reprodukovat. Každá fotografie je opatřena značkou © a číslem strany, na které se v dané knize nachází.

¹ Viz Hans Hermann Henrix, Europe: A Continent of Dialogue. Thinkers and Ideas in Judaic and Christianity, Krefeld 2009, 53-58.

Uctívání svatého Vojtěcha se několik let po jeho smrti a svatořečení na přelomu 1. a 2. tisíciletí široce rozšířilo. Tento „úspěch“ je ve zvláštním kontrastu se zkušeností „ztroskotání“, která je s Vojtěchovým životem nerozlučně spjata. Jeho život byl násilně ukončen. Jeho rodina byla takřka vyhlazena rodem, který s ní v Čechách zápasil o moc. Jako biskup se dvakrát rozloučil s místní církví v Praze, která mu byla svěřena. A Vojtěchem zahájené misie v pohanském Prusku ztroskotaly hned v prvních dnech. Přesto ho po tisíci letech znají miliony lidí v Evropě. Za svého života byl svatý Vojtěch v roli poraženého, losera. Svým působením však připravil cestu evropské integraci. A dnes se zdá být symbolem oné Evropy, která byla schopna se poučit z hořkých porážek a pokoušela se o nové začátky.

Svatý Vojtěch je patron Polska a ochranný patron pražského biskupství. Uctívají ho zvláště Poláci, Češi, Slováci a Maďaři. Je to společný světec těchto čtyř národů. Nezvyklá pluralita se odráží ve čtyřech jménech tohoto světce: Adalbert – Vojtěch – Wojciech – Béla. Je to osobnost evropského formátu. Narodil se do doby, kdy christianizace Evropy stála na důležitém rozcestí. Křesťanská Evropa na západě a na jihu se v průběhu 10. století vnitřně upevnila. Mohla opět silněji působit na národy na východě a severu Evropy, které byly stále převážně pohanské. Evangelizace získala nové impulzy, byť nebyla tak systematická jako za časů Karla Velikého. Misijní iniciativu přebírali panovníci, kteří chtěli své národy uvést do nové kulturní, sociální a politické éry. Spíše než z náboženských důvodů tak činili proto, že chtěli při svých aktivitách využít výchovnou funkci a řád

církve a křesťanství. Tito panovníci upevnili své postavení tím, že byli přijati do velké rodiny křesťanských vládců. Křesťanství se otevřelo rozsáhlé slovanské oblasti na východě Evropy. Integrovaly se do evropského kulturního společenství latinského Západu nebo byzantsko-slovanského Východu. Svatý Vojtěch je významná osobnost této přelomové doby. Ponořen do modlitby a kontemplace se dostal na pole politických konfliktů. Působil v době, kdy jeho zemi stíhaly mocenské boje o sjednocení. Vojtěchův kult po jeho mučednické smrti bylo rozhodující především pro orientaci Polska směrem na západ. Díky tomu, že byl uctíván napříč hranicemi, stal se z něj „politický“ světec Evropy.²

Uctívání svatých – cesta k dějinám víry a církve

Vojtěchův vliv, který se vyvinul během tisíce let jeho smrti, potvrdil starou křesťanskou zkušenost: Světci zprostředkovávají křesťanům přístup k dějinám víry a církve. Účinek tohoto přístupu se v dobách nezpochybnovaného uctívání svatých projevuje jako zvyk a odvaha „modlit se ke svatým“. Tyto modlitby nejsou zbožňováním, které náleží toliko Bohu. Věřící spíše prosí uctívané světce o přímluvu. Činí tak ve víře, že přímluva světce u Boha má velkou moc.

Dějiny, k nimž křesťané nalézají cestu mimo jiné i díky uctívání svatých, nejsou automaticky a bezprostředně dějinami světové a univerzální církve. Jednotliví svatí neměli vždy univerzální oblast působnosti. Spíše žili a působili v omezeném okruhu a patřili především k určité místní a dílčí církvi. Uctívání začíná v tomto omezeném

2 Srv. Jan Royt, Hl. Adalbert (Reihe Hagiographie, Ikonographie, Volkskunde), Regensburg 1997, 2.

prostoru každodenní zkušenosti daného světce. Nejprve je spjato se světcovým hrobem, s každoroční připomínkou dne jeho smrti a pohřbu a teprve později se dále rozšiřuje. „Uctívání svatých vychází z dílčí církve. V ní má svátek daného světce svůj původ a střed.“³

Situace svatého Vojtěcha se však nápadně liší. Během

několika let

můžeme zaznamenat rozsáhlý rádius uctívání, což bylo pro tehdejší dobu, tedy přelom 1. a 2. tisíciletí, něco naprosto mimořádného.

Skutečnost, že úcta ke svatému Vojtěchovi se tak rychle rozšířila, dokazuje mimořádný charakter jeho života a činí z Vojtěcha evropského světce. Jak už jsme řekli úvodem, tento

„úspěch“ zvláštním způsobem kontrastuje se zkušeností ztroskotání a prohry, která k Vojtěchovu životu neodmyslitelně patří.

Kdo byl Vojtěch?

Kdo byl tento muž, jehož život byl zastíněn tolika porážkami a jenž začal být po své mučednické smrti tak hluboce a dalekosáhle uctíván?

Obrázek: Poloha rodného města Libice (©, str. 97)

³ Hans Hermann Henrix, Die Xantener Martyrermemoria. Eine theologische Erwägung zum historischen Befund, in: ders./Horst Dieter Rauh (Hrsg.), Der Christ und die Geschichte seiner Kirche, Aachen 1978 (= Aachener Beiträge zu Pastoral und Bildungsfragen, Bd. 9), S. 225-226f., srv. také Philipp Harnoncourt, Gesamtkirchliche und teilkirchliche Liturgie, Freiburg 1974 (= Untersuchungen zur praktischen Theologie, Bd. 3), S. 63-245; Hans Hermann Henrix, Artikel Heiligenverehrung. IV. Liturgisch, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. 4 (1995), S. 1299n.

„Místo Vojtěchova narození není přesně známo. Tradičně bývá jako jeho rodiště uváděn slavníkovský hrad Libice... Podle kronikáře Dalimila byl Vojtěchovým otcem kníže Slavník ... Vojtěchova matka Sřezislava (podle polské legendy Adilpurc) pravděpodobně pocházela z rodu Přemyslovců.“⁴

Rodiče dali synovi jméno Vojtěch. Jako rok narození se většinou uvádí 956⁵. Vojtěch vyrůstal společně se svými šesti bratry v Libici, a sice pod ochranou kněze Radla. V roce 972 poslal otec nadaného syna do školy při katedrále v Magdeburku, kde Vojtěch během devíti let nabyt rozsáhlé filozofické a teologické vědomostí.

Obrázek: *Vojtěchovy cesty* (©, str. 98)

Měl tak příležitost poznat církevní život v Německu a ideál křesťanského života představovaný asketickým životem v klášteře. Při svém pobytu

v Magdeburku přijal Vojtěch biřmování z rukou arcibiskupa Adalberta z Magdeburku a obdržel tak jeho jméno Adalbert. Mladý Vojtěch/Adalbert byl nadaný žák a student. Díky své přátelské povaze si získával sympatie lidí. Oba životopisy, které byly sepsány již několik let po jeho smrti, líčí dobu studia různě.

4 J. Royt, op.cit. 2.

5 Rok narození je jedno z mnoha dat Vojtěchova života, o které se vede mezi vědci spor. Historická nejistota u řady historických detailů je zřejmá již ze srovnání různých stručných skic jeho života: Karl Bosl, Adalbert von Prag – Heiliger an einer europäischen Zeitwende, in: Ackermann-Gemeinde (Hrsg.), Tausend Jahre Bistum Prag 973-1973. Beiträge zum Millennium, München 1974, S. 93-105; Franz Machilek, Artikel Adalbert von Prag (um 965-997), in: Theologische Realenzyklopädie, Bd. 1 (1977), S. 410-414; Ernst Bittner, Adalbert, der zweite Bischof von Prag – Brückenbauer zwischen Ost und West, in: Zentralkomitee der deutschen Katholiken (Hrsg.), Dein Reich komme. 89. Deutscher Katholikentag 10.-14. September 1986 in Aachen. Dokumentation Teil II, Paderborn 1987, S. 1419-1430; Aleksander Gieysztor, Artikel Adalbert von Prag, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. 1 (1993), S. 129n. Nejrozsáhlejší návrh v otázce roku narození předkládá v knize Adalbert von Prag – Brückenbauer Emanuel Vlček, který z lékařského nálezu lebky připisované Vojtěchovi usuzuje zhruba na rok 950 (viz tamtéž, str. 139).

O něco starší životopis pocházející z Říma, sepsaný Janem Canapariem, opatem římského kláštera sv. Bonifáce a Alexia⁶, líčí žáka a studenta Vojtěcha jako počínajícího světce, který se – kdykoliv to bylo možné – uchýloval k modlitbě a pečoval o chudé. O něco mladší a věcnější životopis Bruna z Querfurtu vypráví o chlapcově hravém charakteru a o tom, že se nebránil zábavě a žertům. Tento rys si Vojtěch zachoval i po svém návratu do Prahy v roce 982. Jako na mladého pražského kanovníka na něj ale hluboce zapůsobila životní zpověď prvního pražského biskupa Dětmara na smrtelné posteli. Tím došlo k vnitřnímu obratu a z Vojtěcha se stal hluboce věřící muž.

19. ledna 982⁷ byl Vojtěch na zemském sněmu v Levém Hradci zvolen pražským biskupem. Zvolený biskupský kandidát potřeboval podle tehdejšího práva souhlas papeže. Císař Otto II. však tehdy pobýval v severní Itálii. Vojtěch se tam tedy vydal. Ve Veroně přijal po investituře Ottou II. biskupské svěcení z rukou mohučského arcibiskupa Willigise, pravděpodobně 29. června 983, tedy na svátek svatých Petra a Pavla. Praha byla sufragánním biskupstvím Mohuče. Vojtěch se coby biskup ukázal být duchovním pastýřem. Sám žil velmi skromně a zvláště mu záleželo na nemocných a vězněných. O svátcích rozdával mnoho almužen a denně nasýtil skupinu chudých. Mnoho se postil a často v noci bděl.

Jedna epizoda z prvního životopisu Vojtěcha charakterizuje zvláště výstižně: „Chudák, kterému lupič nechal jen holý život, prosí v noci o pomoc a dostane od biskupa

hedvábný povlak na polštář. Když je druhého dne nařčen z krádeže, uklidní Vojtěch komořího tím, že to nevzal žádný lotr, ale člověk potřebný.“⁸ Vojtěch ve svých kázáních vštěpoval lidem ve svém biskupství Boží vůli a zakusil při tom relativní neúspěšnost svého počínání. Jeho působení zásadním způsobem ovlivnily ideály a reformní představy o církevním životě, které načerpal v Magdeburku. Narážel ovšem na tvrdou skutečnost přežívajícího pohanství. Vedl neúspěšný boj proti mnohoženství, ženění kněží, obchodu s otroky a nerespektování církevních svátků. Kromě toho ztratil i důvěru a podporu Boleslava II., vévody z rodu Přemyslovců. Proto Vojtěch v roce 988 rezignoval. Se svým nevlastním bratrem Radimem a proboštem pražské katedrály Willichem odešel do Říma. V Římě získal papežův souhlas s tím, že se může vzdát pražského biskupského stolce. Vojtěch se stal mnichem v římském benediktinském klášteře svatých Bonifáce a Alexia na Aventinu.

6 Podle Johanese Frieda však tento životopis možná vznikl v Liege: Johannes Fried, Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben, in: Michael Borgolte (Hg.), Polen und Deutschland vor 1000 Jahren. Europa im Mittelalter, Bd. 5, Berlin 2002, 263-272 a Jürgen Hoffmann, Vita Adalberti. Früheste Textüberlieferungen der Lebensgeschichte Adalberts von Prag, Essen 2005, 12.

7 Podle Jan Royt, op. cit., 3; často je jako datum konání zemského sněmu uváděn 19. února 982.

8 Tento popis vychází z výborné analýzy a interpretace obou životopisů z pera Friedricha Portera, Das Bild des hl. Adalbert in der römischen und sächsischen Welt, in: Hans Hermann Henrix (Hrsg.), Adalbert, op. cit. 77-107, 89.

Fotografie: Benediktinský klášter sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu v Římě (©, str. 36)

Vojtěch se účastnil běžného dění v klášteře, a to na vysoké úrovni svátostného života. Důrazně protestoval, když mu mniši i nadále přisuzovali úřad biskupa, například při svěcení kostelů. Na Aventinu Vojtěch vědomě žil prostým mnišským životem. Vykonával podřadné práce a trávil mnoho času v modlitbě, meditaci a kontemplaci.

Fotografie na str. 6: Modlíci se Vojtěch (©, str. 23)

Z poklidného mnišského života byl však Vojtěch opět vytržen. Jeho mohučský arcibiskup totiž po pěti letech nabádal papeže, aby se Vojtěch vrátil do Prahy jako biskup. Vojtěcha vyhledala česká delegace pod vedením Radly, jeho kněžského učitele z raného dětství. Radla ho žádal, aby se kvůli zhoršeným náboženským poměrům v Čechách vrátil do Prahy. Papež s žádostí Wilicha a české delegace souhlasil. Toto rozhodnutí však bylo pro papeže a pro Řím evidentně těžké. Proti své vlastní vůli poslechl

Vojtěch papeže a v roce 992 se vrátil do Prahy. Jeho biskupské působení bylo v Praze zpočátku přijímáno přátelsky. Za pomoci vévody a dvanácti mnichů, které s sebou přivedl z římského kláštera sv. Alexia, Vojtěch založil benediktinský klášter na Břevnově.

Fotografie: Benediktinský klášter na pražském Břevnově dnes (©, Nadace sv. Vojtěcha)

Založení břevnovského kláštera bylo s vévodou domluveno, přesto nebylo možné zabránit tomu, aby napětí mezi biskupem a vévodou a jejich rody, tedy Slavníkovci a Přemyslovci, opět eskalovalo. Zřejmě v důsledku vážného porušení církevního azylu Vojtěch opět opustil Prahu. Nemohl totiž zabránit dramatické události, při které byla usmrcena žena. Ve starších životopisech je toto drama popisováno následovně: „Vznešená dáma je nevěrná s klerikem. Příbuzní muže požadují podle pohanského zvyku trest smrti. Žena hledá útočiště u biskupa, ten ji poskytne azyl u jeptišek v klášteře sv. Jiří. Vojtěch chce vzít vinu na sebe, aby buď zachránil ženin život, nebo aby sám prožil utrpení, Willich ho však od tohoto plánu odradí. Mezitím vtrhne na nádvoří katedrály zuřící dav, Vojtěch se mu postaví a nechce ženu vydat. Vůdcové davu mu hrozí tím, že mu to vrátí na jeho bratrech a příbuzných. Zradou je žena nakonec vydána, je odtažena od oltáře a - když se její vlastní muž zdráhá ji zabít - podlý čeledín ji setne hlavu.“⁹ Tato událost Vojtěcha hluboce šokovala a otřásla jím. Dalším důvodem jeho druhé rezignace v letech 994/995 ovšem mohl být nepřekonatelný politický konflikt o vládu nad Čechami. V důsledku tohoto konfliktu Přemyslovci zavraždili na hradě Libice Vojtěchovy bratry. O přesné datum této hrozné události se historici přou.

Na své druhé cestě do Říma se Vojtěch nejspíš zastavil v Maďarsku, kde později začal být uctíván jako apoštol. Druhý Vojtěchův pobyt v Římě se vyznačoval ještě větší usebraností v modlitbě, postem a mnišskou prací. Zároveň to ale byla doba bohatá na události a setkání – například s papežem Řehořem V., mladým císařem Ottou III. nebo mohučským arcibiskupem Willigisem. Právě ten se snažil o to, aby se Vojtěch opět vrátil do

Prahy. Vojtěch se snažil získat od Řehoře V. souhlas s tím, že bude hlásat evangelium pohanům, jelikož návrat do Prahy už nepovažoval za možný. Když mu papež svolení udělil, vydal se na misijní cestu. Ta ho nejprve vedla přes Francii do Německa. V Mohuči se opět setkal s Ottou III. Nakonec dorazil do Polska. V Hnězdně mu polský kníže Boleslav Chrabrý svěčil misii mezi Prusy. Když Vojtěch po krátké plavbě z Hnězdna narazil společně se svým bratrem Radimem, který přijal řádové jméno Gaudencius, a v doprovodu jednoho sluhy na Prusy, sázel na účinek zvěstovaného evangelia. Došlo k velmi konfliktnímu setkání, při kterém byli misionáři důrazně vyzváni, aby zemi opustili. Přestože se Vojtěch se svými druhy stáhl, Prusové ho druhého dne přepadli a přemohli.

Fotografie: Vojtěchova mučednická smrt (©, str. 74)

⁹ Podle Friedricha Portera, op. cit. 94.

23. dubna 997 byl vyveden na soudní vrch a zde ho pohanský kněz probodl oštěpem. Podle legendy umírající Vojtěch úpěnlivě prosil o spásu duše své i svého vraha. Vrazi si na mrtvém Vojtěchově těle vybili svou zlost. Usekli mu hlavu a nabodli ji na kůl. Tradice jako místo mučení uvádí různá místa. Nejpravděpodobnější variantou je Heiligenwalde u Elbingu, v oblasti mezi řekami Nogatem a Vislou. Když se polský kníže Boleslav dozvěděl o mučednickově smrti a obdržel jeho hlavu, vykoupil od Prusů zbytek jeho těla a nechal ho pohřbit v katedrále Panny Marie v Hnězdně.

Fotografie: Hrob v chrámu Panny Marie v Hnězdně (©, str. 87)

Ozvěny Vojtěchovy smrti v západním křesťanství

V západním křesťanství vzbudila Vojtěchova smrt velký ohlas. Papež Silvestr II., který Vojtěcha poznal v Římě před svým zvolením papežem, ho v roce 999 svatořečil.

Fotografie: Otto II. – Vojtěchův přítel (©, str. 70).

Císař Otto III. se v roce 1000 vydal na pout' do Hnězdně k Vojtěchovu hrobu. Tato jeho pout' měla později velké důsledky. Otto se samozřejmě setkal s knížetem Boleslavem. Historikové se shodují v tom, že toho setkání – označované jako Hnězdněský akt nebo Hnězdněský kongres – bylo zamýšleno jako „křest země a národa“, ať už ho doprovázel jakýkoliv obřad.

Císař „vzal svoji korunu a na znamení přátelství jí korunoval Boleslava Chrabrého... Je nedůstojné nazývat takového muže knížetem nebo hrabětem, měl by být s diadémem vyzdvižen na královský trůn.“¹⁰ Založení polské říše je tak úzce spjato jak se svatým Vojtěchem, tak s Hnězdnem. Vyplyvá to i z toho, že Otto III. vybavil chrám Panny Marie v Hnězdně bohatými dary. Boleslav však přesto nechtěl císařské prosbě o přenechání relikvií vyhovět, zřejmě z politických důvodů. Otto III. si zřejmě mohl odvést část ostatků, které pak dopravil do Říma, ale taky do Cách. V Cáchách jimi byl poctěn klášter sv. Vojtěcha, dar Otty III.

Oba Vojtěchovy životopisy – první byl sepsán v letech 998/999 v Římě a druhý v roce 1004 v Querfurtu – úctu k tomuto svědci podporují a rozšiřují. Vojtěch začal být uctíván v Polsku i v Čechách. A při českém vpádu do Polska v letech 1038/39 odvezl český kníže Břetislav I. Vojtěchovy ostatky z Hnězdna do Prahy a nechal je pohřbít v chrámu sv. Víta.

Od té doby vede Praha s Hnězdnem spor o pravost Vojtěchových ostatků. V 15. století do tohoto sporu vstoupily Cáchy, ve kterých je podle tradice uložena Vojtěchova hlava. Vojtěch je národním patronem Česka, Polska a Maďarska a v Cáchách je uctíván jako říšský světec.

Vojtěch coby evropský světec, kterého nelze využít pro sledování dílčích zájmů

Vojtěch, který za svého života usiloval o modlitbu a kontemplaci, a přesto se zas a znova dostával do víru politiky, má zásadní význam pro polské dějiny. Jeho mučednická smrt, resp. jeho hrob se staly základem hnězdenské metropole, a tím také polské samostatnosti a polského státu¹¹. To je ale pouze jedna strana jeho posmrtného působení. Tu druhou často překrývaly dílčí a národní zájmy.¹² Nelze ji ale potlačit. Vojtěch ztělesňoval „svou duchovností, religiozitou, svým pojetím církve a kultury západní, evropský univerzalismus“.¹³ Evropský univerzalismus měl podle Vojtěcha centrum v Římě. Vojtěch tam strávil důležité fáze svého života a v Římě se také nachází důležité místo vojtěšské tradice a jeho uctívání.

Fotografie: Kostel sv. Bartoloměje na Tíberském ostrově v Římě (©, str. 84)

10 Johannes Fried, *Der heilige Adalbert und Gnesen. Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte* 50 (1998) 41-70,52.

11 Srv. zmiňované zásadní dílo Johanese Frieda.

12 Tam, kde byla Vojtěchova postava využita ke sledování dílčích či národních zájmů, se mnohdy zdůrazňovalo jeho dané národní jméno, které Vojtěch měl či obdržel: Vojtěch coby původní jméno syna z rodu slovanských Slavníkovců, Adalbert coby ten, koho v Magdeburku biřmoval arcibiskup Adalbert, Wojciech coby misijní biskup a patron Polska, Béla coby maďarský věrozvěst.

13 Ernst Nittner, str. 1427.

V kostele sv. Bartoloměje na Tiberském ostrově totiž najdeme nejstarší vyobrazení Vojtěchovy postavy: kamenný reliéf na lemu tamější křtitelnice.

Fotografie: Nejstarší zobrazení svatého Vojtěcha na křtitelnici v kostele sv. Bartoloměje na Tiberském ostrově v Římě (©, str. 83)

Vojtěch na reliéfu stojí, je zachycen s biskupskými insigniemi, chybí ovšem mitra, která se stala hlavním symbolem biskupa až později. V pravé ruce drží biskupskou berlu, v levé ruce evangelium. Oděn je do biskupské stóly. Kostel sv. Bartoloměje má ale i další relikvie sv. Vojtěcha, pod tamější oltářem se totiž nachází relikviář.

V něm jsou uchovány relikvie, které Otto III. obdržel od polského knížete Boleslava Chrabrého při své návštěvě Hnězda v roce 1000. Řím představuje ústřední místo svatovojtěšského kultu a byl ostatně důležitý i pro Vojtěchův život:

Fotografie: Vojtěchovy relikvie pod oltářem v kostele sv. Bartoloměje (©, str. 84)

ztělesňuje nadřazený, ba univerzální charakter jeho odkazu. Důležitý je celek Vojtěchova života, víry a působení, nelze ho využít pro sledování dílčích zájmů, ať už církevních, či politických. O tom, že církevně Vojtěchův význam přesahuje západní církev, byl přesvědčen i Jan Pavel II. Ve svém poselství předneseném před evropskými státníky při příležitosti tisíciletého výročí Vojtěchovy mučednické smrti dne 3. června 1997 v Hnězdně mimo jiné řekl: „Narodil se v Čechách nedlouho po té, co Cyril a Metoděj začali hlásat evangelium mezi Slovaný. Po vzoru těchto svých známých předchůdců se mu podařilo spojit východní a západní tradici“.¹⁴

¹⁴ Citace podle: L'Osservatore Romano. Týdenní vydání v německém jazyce, 27. ročník, č. 24 z 13. června 1997, str. 9.

I z politického hlediska symbolizuje Vojtěch spíše univerzální než dílčí zájmy. Mohli bychom ho nazvat „politickým“ světcem, jelikož se v průběhu svého života dostal do víru politiky. Jeho kult v průběhu dějin zažil jakousi politickou instrumentalizaci. Očividné je to na deskovém obraze Mistra Theodorika, který nechal Karel IV. zhotovit pro kapli svatého Kříže na impozantním hradě Karlštejn v srdci Čech.¹⁵

Fotografie: Vojtěchův obraz na hradě Karlštejn (©, fotografie na přebalu)

Světce na tomto obraze bychom považovali za imperiálně-císařskou postavu, kdybychom v něm díky insigniím nerozpoznali biskupa. Z historického hlediska úcta

ke svatému Vojtěchovi přispěla k první politické konsolidaci národů střední a východní Evropy – a to by byl další

důvod, proč ho nazývat „politickým“ světcem. Vojtěch připravil těmto národům cestu k jejich začlenění mezi západní státy. Když se slovanské země staly samostatnými členy západořímské církve, začaly svým vlivem obohacovat západní kulturu. Samy se řadily k evropským národům a k evropské kultuře. Jejich vyznáním byla „vitální výpověď o vlastním sebepojetí, ... o jejich evropském kulturním vědomí. K praotcům tohoto vědomí patří Čech Vojtěch, tj. Adalbert, biskup pražský a misionář Prusů. Svým životem a konáním ctil a ztělesňoval evropskou vzájemnost... Vojtěch, emigrant, kazatel, mučedník je představitelem Evropy.“¹⁶

Vojtěch je evropský světec a symbol evropské sounáležitosti. Tato myšlenka stála v pozadí dvojité pouti papeže Jana Pavla II. při příležitosti tisíciletého výročí Vojtěchovy smrti v roce 1997 do Prahy a do Hnězdná. Na velkou eucharistickou slavnost, která se konala v Praze v neděli 27. dubna 1997, byli záměrně pozváni biskupové a křesťané ze Slovenska, Polska, Maďarska a dalších evropských zemí, aby si společně s českou církví a s papežem připomněli Vojtěchovo milénium. Papež při přivítání na pražském letišti 25. dubna 1997 označil Vojtěcha ze prvního Čecha skutečně evropského významu“, který patří společně „s patrony Evropy Benediktem, Cyrilem a Metodějem k zakladatelům křesťanské kultury v Evropě, konkrétně ve střední Evropě“¹⁷ a ve svém kázání při eucharistii 27. dubna ocenil světce jako „mnohostranného svědka“, který ztělesňuje ještě nerozdělenou křesťanskou tradici prvního tisíciletí.

¹⁵ Srv. Jan Royt, op. cit., 18 a přebal knihy.

¹⁶ Karl Bosl, str. 104 nn.

¹⁷ Papež Jan Pavel II., Projev při přivítání na letišti v Praze dne 25. dubna, in: L'Osservatore Romano. Týdenní vydání v německém jazyce, 27. ročník, č. 19 z 9. května 1997, str. 7.

„Je znamením oné jednoty a spolupráce, která musí existovat mezi církví a společností.“¹⁸ To, že je Vojtěch pou- tem mezi národy střední a východní Evropy, dokazuje skutečnost, že je znám pod čtyřmi jmény: Vojtěch coby původní jméno syna z rodu slovanských Slavníkovců, Adalbert coby ten, koho v Magdeburku biřmoval arcibis- kup Adalbert, Wojciech coby misijní biskup a patron Polska, Béla coby maďarský věrozvěst. V jeho jménu nacházejí Češi a Slováci, Němci, Poláci a Maďaři spo- lečný archetyp, společného světce.¹⁹

Jan Pavel II. navštívil dne 3. června 1997 Vojtěchův hrob v Hnězdně. Na eucharistii tam pozval prezidenta Polska, České republiky, Litvy, Německa, Slovenska, Ukrajiny a Maďarska, aby vyjádřil evropskou dimenzi svatovo- jtěšské tradice. Papež věděl o zvláštích tradicích národů střední a východní Evropy, které s Vojtěchovou postavou souvisí. Připomněl je, uctil je a zároveň je zasadil do ev- ropského kontextu, do kterého život a působení svatého Vojtěcha patří. Ten, kdo se podívá na Vojtěchův životopis a jednotlivá zastavení jeho života a uvědomí si nez- vyklé a stále aktuální dějiny uctívání tohoto světce, ne- bude moci evropský charakter svatého Vojtěcha popřít. Jeho životní zastavení tvoří dohromady mapu Evropy. Jeho vliv spojuje středoevropské národy a odkazuje na základy evropské sounáležitosti a jednoty. Patří k zak- ladatelům evropské identity. Právě v Hnězdně, ale i v Praze, Cáchách nebo Římě by měl být pěstován takový vztah k Vojtěchovi coby evropskému světci, který se zaměří na jeho život a působení jako celek.

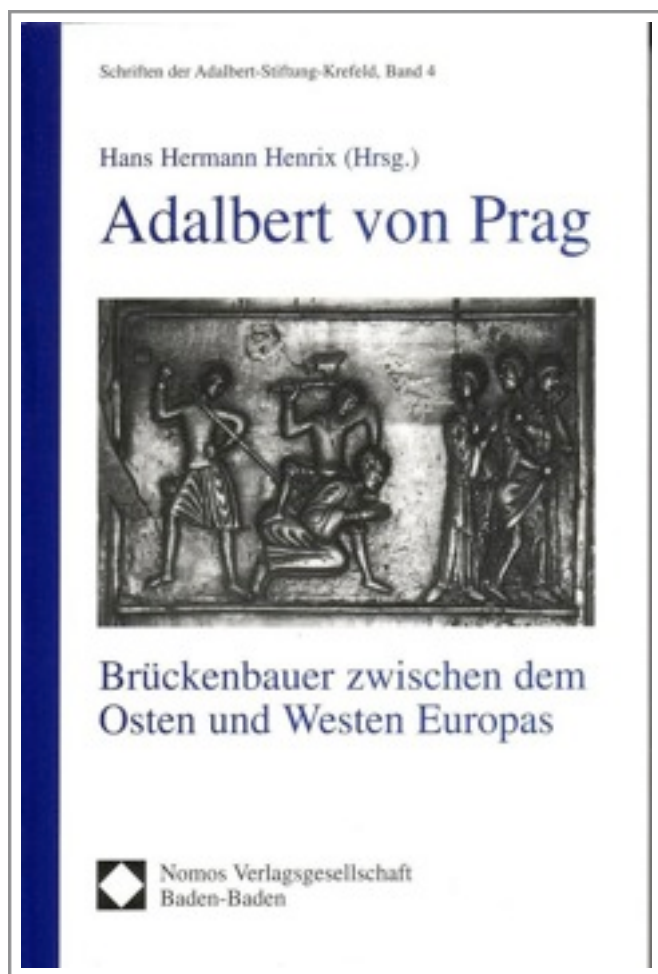
Fotografie: Brána katedrály Panny Marie v Hnězdně se situací z Vojtěchova života (©, str. 81)

¹⁸ Papež Jan Pavel II., Kázání při eucharistické slavnosti v neděli 27. dubna na Letné v Praze, in: L'Osservatore Romano. Týdenní vydání v německém jazyce, 27. ročník, č. 9 z 19. května 1997, str. 11nn.

¹⁹ Srv. Ádám Somorjai, St. Adalbert (Vojtech-Wojciech-Béla), gemeinsamer Heiliger der Völker Ostmitteleuropas, in: Hans Hermann Henrix (ed.), Adalbert von Prag, op. cit. 209-213,213.

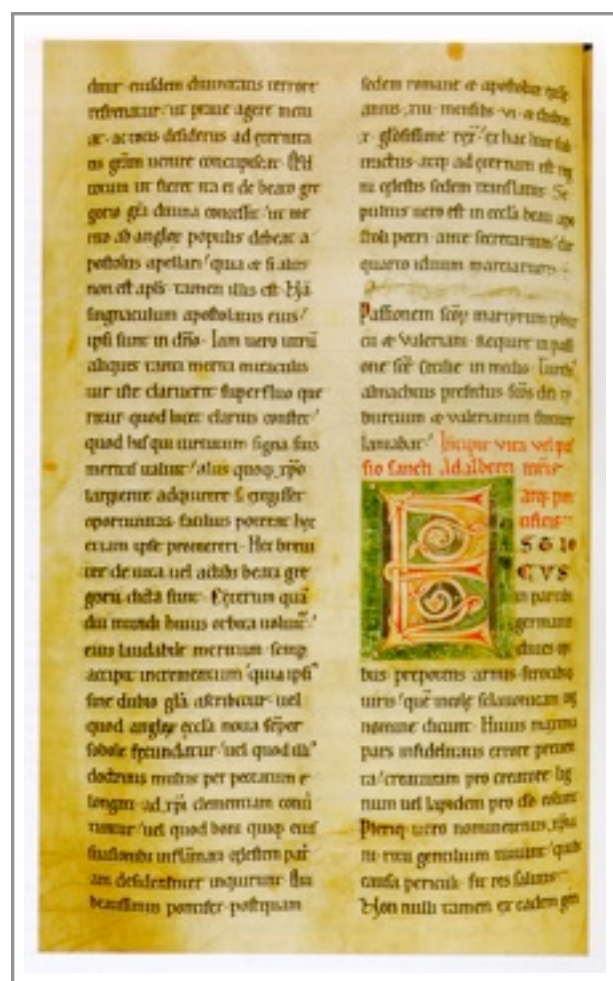
Vojtěšské milénium v roce 1997 poskytlo výzkumu a uctívání důležité impulzy. Konala se symposia historiků z Polska, České republiky, Slovenska, Maďarska a Německa. Jednu z akcí organizovala i Nadace svatého Vojtěcha sídlící v německém Krefeldu.

překvapivé, když mladý historik Jürgen Hoffmann našel v archivu cášské katedrály rukopis pocházející z období olem roku 1200, který zatím zůstával bez povšimnutí. Rukopis obsahuje starší Vojtěchův životopis. Díky Nadaci svatého Vojtěcha byl zveřejněn ve vědecké edici. Cášský nálezn dokazuje, že Vojtěch byl dvě století po své smrti v západní Evropě živě uctíván.²⁰

Fotografie: Knižní publikace vydaná Nadací svatého Vojtěcha: Hans Hermann Henrix (ed.), *Adalbert von Prag. Brückenbauer zwischen dem Osten und dem Westen Europas*, Baden-Baden 1997.

Tato nadace ve své politické práci navazuje s historickým citem na svatovojtěšskou tradici. V rámci výzkumů, které při příležitosti svatovojtěšského milénia vznikly, byl v Cáchách učiněn pozoruhodný objev. Cáchy jsou tradičním místem úcty vůči svatému Vojtěchovi. Přesto bylo

Fotografie: Znovuobjevený cášský manuskript z Vojtěchova životopisu: Iniciala E v rukopise životopisu sv. Vojtěcha, kolem roku 1200. (© Mario Krampf, ed., *Krönungen. Könige in Aachen – Geschichte und Mythos. Katalog der Ausstellung in zwei Bänden*, Mohuč 2000, str. 299)

20 Sr. předběžnou zprávu Jürgen Hoffmann, Otto III. und die Anfänge des Adalbertkultes in Aachen, in: Mario Krampf (Hrsg.), *Krönungen, Könige in Aachen – Geschichte und Mythos, Katalog der Ausstellung in 2 Bänden*, Mainz 2000, 295-301 a jeho kritická edice Vojtěchova životopisu, op. cit.

Svatý Vojtěch je však ve střední Evropě uctíván i dnes. Papež Jan Pavel II. ve své promluvě před státníky shromážděnými v Hnězdně stručně a výstižně shrnul Vojtěchův život a působení takto: „Vojtěchův vliv přetrvává dodnes díky harmonii, kterou vytvářel mezi jednotlivými kulturami.“²¹ Zpětně toto papežovo poselství získává prorocký rozměr. 29. června 2006 došlo v Ostřihomí k historickému gestu smíření slovanských a maďarských biskupů na počest památky svatého Vojtěcha. Mezi slovenským a maďarským národem leží tíha dějin. Toto zatížení se projevuje v současných konfliktech o dané menšiny. Biskupové chtěli symbolicky překonat historickou zátěž a nabídnout smíření. Maďarští biskupové uzavřeli svůj dopis adresovaný slovenským biskupům následujícími slovy: „Prosíme o boží požehnání pro slovenský národ, katolickou církev na Slovensku, Konferenci biskupů Slovenska a pro evropské národy. Žádáme svatého Vojtěcha a všechny slovenské a maďarské světce minulosti i budoucnosti o přimluvu za naše národy a za církve, abychom mohli žít pode jejich příkladu.“²² Vojtěch je tu připomínán jako osobnost setkání, harmonie a smíření a je žádán o přimluvu.

Památka svatého Vojtěcha může Evropě poskytnout orientaci. Z tohoto přesvědčení se Nadace svatého Vojtěcha věnuje politické práci v zájmu sblížení evropských národů.

21 Citace převzata z L'Osservatore Romano. Týdenní vydání v německém jazyce, 27. ročník, č. 24 z 13. června 1997, str. 9.

22 Citováno a přeloženo podle:

http://www.magyarokurir.hu/?&lang=de&sessid=Kjl4NjM4NTQ5MTE1NzQ0NjY5NTE3MzgyODM0&m_op=view&id=11013&rovat=12&lang=en